

# Utjecaj povezanosti poljoprivrednika i prehrambene industrije na ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije

DANIJEL BAČAN

LORENA MEĐIMUREC

## 1. Uvod

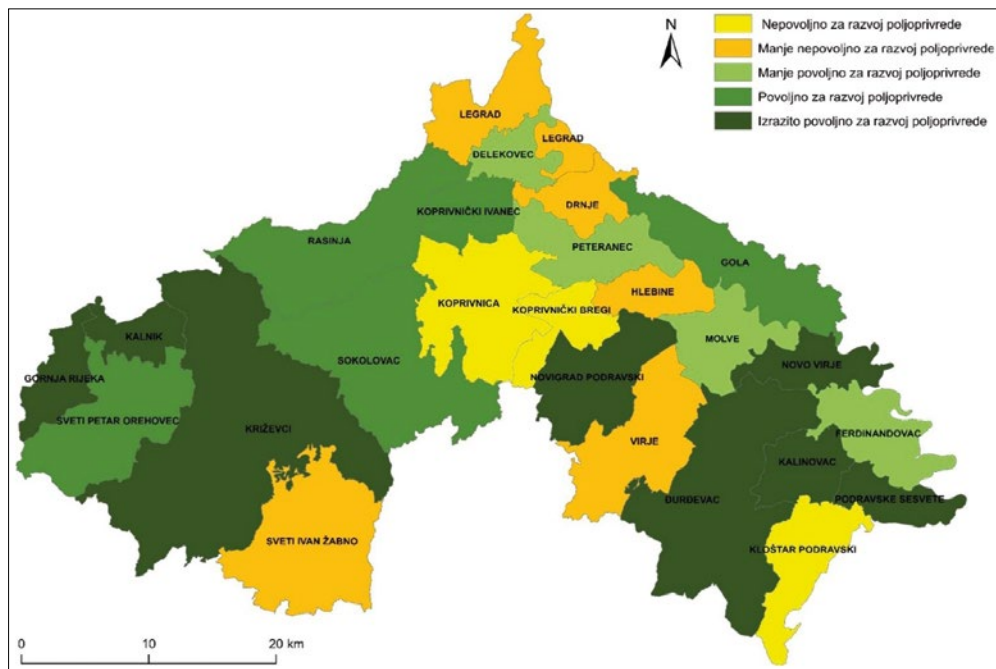
Koprivničko-križevačka županija nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Središnje Hrvatske i nadaleko je poznata po svojoj prehrambenoj industriji. Povezanost prehrambene industrije s poljoprivrednicima jedna je od ključnih veza u prehrambenom lancu te ima veliku manifestaciju u prostoru kroz obrađivanje poljoprivrednih zemljišta. Cilj je ovoga rada upravo predstaviti kakvu manifestaciju ta povezanost ima na ruralni prostor Županije. U tu svrhu provedena su četiri intervjua s vlasnicima obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava<sup>1</sup>, koji su bili izravni dobavljači poljoprivrednih proizvoda prehrambenoj industriji. U istraživanju je potvrđeno kako prehrambena industrija uvjetuje odabir poljodjelskih i stočarskih sorti za uzgoj u ruralnom prostoru županije, ali nije u potpunosti potvrđeno niti opovrgnuto kako povezanost

poljoprivrednika i prehrambene industrije ima pozitivne manifestacije kroz povećanje obradivih površina i povećanje poljoprivredne proizvodnje.

Prehrambena je industrija jedna od najperspektivnijih hrvatskih industrijskih grana, koja čini gotovo trećinu cjelokupne hrvatske prerađivačke industrije. To je industrijska grana koja izravno omogućava plasman primarne poljoprivredne proizvodnje te time znatno utječe na razvoj poljoprivrede, odnosno ruralnog prostora.<sup>2</sup> U ovome se radu nastoji prikazati utjecaj povezanosti poljoprivrednika i prehrambene industrije na ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije. Prosperitetu prehrambene industrije svakako pridonosi i dugi kontinuitet brojnih hrvatskih prehrambenih kompanija, a druga po veličini upravo je Podravka d. d., koja se nalazi

1 U daljem tekstu koristit će se kratica OPG.

2 BUTURAC, Goran; VIZEK, Maruška: *Izvoz prehrambene industrije i učinci na gospodarstvo: slučaj Hrvatske.* // Ekonomski pregled 66, 3, 2015., 203–230.



Sl. 1. Poljoprivredni potencijal jedinica lokalne samouprave Koprivničko-križevačke županije (izrada autora, prema: Državni zavod za statistiku (DZS), <https://www.dzs.hr>, 28. 5. 2022.)

u jednom od fokusa ovoga istraživanja.<sup>3</sup> Nedvojbeno je kako velike prehrambene kompanije utječu na okolni ruralni prostor, no mogućnošću uvoza sirovina taj se odnos mijenja i upravo je i ta promjena utjecaja jedan od središnjih dijelova ovoga rada.

### 1.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje povezanosti poljoprivrednika i prehrambene industrije temeljilo se na dvije postavljene hipoteze:

(1) Povezanost poljoprivrednika i prehrambene industrije ima pozitivne manifestacije na ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije kroz povećanje obradivih površina i povećanje poljoprivredne proizvodnje.

(2) Prehrambena industrija uvjetuje odabir poljodjelskih i stočarskih sorti za

uzgoj u ruralnom prostoru Koprivničko-križevačke županije.

### 1.2. Prostorni i vremenski okvir

Prostorni se obuhvat rada odnosi na Koprivničko-križevačku županiju, koja je smještena u sjeveroistočnom dijelu Hrvatske te ima sjedište u Koprivnici, a dva druga gradska područja su Križevci i Đurđevac. Županija je prirodno geografski podijeljena na nekoliko povezanih cjelina, pa se tako razlikuje Kalničko gorje i prigorje, zapadni obronci Bilogore, podravska nizina i Prekodravlje.<sup>4</sup> Upravo se većina istraživane poljoprivredne proizvodnje smješta u Dravsku nizinu te u Prekodravlje, a sam udio u ukupnom gospodarstvu Županije iznosi oko 9 %, dok se istraživana prehrambena industrija može pohvaliti s

3 HADELAN, Lari; ZRAKIĆ, Magdalena; MATIĆ, Anja: *Višekriterijska ocjena najvećih tvrtki prehrambene industrije u Hrvatskoj*. // *Agroecnomia Croatica* 4, 1, 2014., 1–7.

4 PORA: *Plan razvoja Koprivničko-križevačke županije za razdoblje 2021. do 2027. godine*. // Dostupno na: <https://pora.com.hr/wp-content/uploads/2022/03/PLAN-RAZVOJA-KKZ-ZA-RAZ-DOBLJE-2021-2027-6.pdf> (29. 5. 2022.)

udjelom od oko 30 % i tendencijom daljnjeg rasta.<sup>5</sup> Vremenski okvir istraživanja odnosi se na drugu polovinu 20. stoljeća i na 21. stoljeće.

### 1.3. Metodologija

Za potrebe ovog istraživanja korišteni su primarni i sekundarni podaci. Temeljna metoda istraživanja bila je metoda intervjua. Sekundarni podaci dobiveni su iz dostupne literature vezane uz samu temu te su korišteni postupci sinteze, analize i interpretacije podataka pronađenih u literaturi. Najveća korist sekundarnih podataka bila je prilikom konstrukcije teorijskog okvira rada, odnosno trećeg poglavlja, a podaci su bili i od velike koristi prilikom sastavljanja pitanja za intervju. U konačnici, sekundarni podaci pomogli su i u raspravi te zaključku cjelokupnog rada, odnosno potvrđivanju ili opovrgavanju hipoteza. Kod sekundarnih podataka zabilježena je nedostatnost statističkih podataka o suradnji prehrambenih kompanija s poljoprivrednicima pa se tako u radu daje prednost više opisnom/teoretskom pristupu istraživačkom problemu što je bio i važan faktor pri odabiru metode intervjua. Što se tiče primarnih podataka, oni su dobiveni metodom intervjua, koji je imao pet pitanja te četiri sugovornika, koji su vlasnici lokalnih OPG-ova različite ekonomske veličine i proizvodnih kapaciteta. Upravo je odabir različitosti OPG-ova faktor koji pruža veću širinu radu, odnosno povezanost poljoprivrednika i prehrambene industrije sagedava se na više razina. Sugovornici su većinom mlađi vlasnici izabrani metodom snježne grude i dobrovoljno su pristali sudjelovati u istraživanju.

## 2. Povezanost poljoprivrednika i prehrambene industrije

Fenomen povezanosti poljoprivrede i industrije mali broj ljudi doživljava kao bitan dio svakodnevnog života u vidu kvalitete hrane, cijena hrane pa i samog zbrinjavanja otpadaka od hrane. Upravo je ta povezanost važan faktor čovjekove svakodnevnice, a u stručnoj terminologiji poznatija je kao vertikalna povezanost koja obuhvaća sam proces uzgoja, prerade, logistike, plasmana na tržište i prodaje, a u novije vrijeme i recikliranja ostataka proizvoda.<sup>6</sup> Za ovu vertikalnu povezanost važnu ulogu ima prostorna komponenta, koja se najviše manifestira kroz ruralnost, odnosno poljoprivredna zemljišta gdje se događa proces uzgoja biljnih i životinjskih vrsta. Nedvojbeno je da smještajem svojih pogona prehrambena industrija mijenja i urbana područja, no daleko je veći prostorni obuhvat vidljiv u ruralnim područjima kroz obradu zemlje i poljoprivrednu proizvodnju.<sup>7</sup> Važnost povezanosti očituje se i kroz odluku stanovništva da se bavi poljoprivredom jer rijetko će tko, osim za veće osobne potrebe (zalihe), obrađivati nekoliko hektara zemljišta ili uzgajati stotinjak jedinki životinja ako svoje proizvode nema kome prodati, odnosno ako nema industrijskih subjekata koji mogu i spremni su otkupiti proizvode.<sup>8</sup> Kada se već poljoprivrednik odluči baviti proizvodnjom u svrhu prodaje, gledat će kako uzgojiti kulturu koju će najbolje prodati i to većinom najbližoj prehrambenoj industriji, tako se automatski vidi utjecaj povezanosti u prostoru. Primjerice, ako neki proizvođač ima djelatnost proizvodnje ulja, za očekivati je da će na okolnom području biti zasađena

5 PORA: *Plan razvoja Koprivničko-križevačke županije za razdoblje 2021. do 2027. godine.*, 26.

6 MATIJEVIĆ, Denis: *Povezivanje u vertikalnom lancu vrijednosti.* //Dostupno na: <https://smarter.hr/povezivanje-u-vertikalnom-lancu-vrijednosti/> (2. 5. 2022.)

7 WOODS, Michael: *Ruralna geografija.* Zagreb: Agronomski fakultet, 2005., 43.

8 DOPICO, Alex: *What is the relationship between agriculture and industry?* //Dostupno na: <https://janetpanic.com/what-is-the-relationship-between-agriculture-and-industry/> (6. 5. 2022.)

polja uljane repice ili suncokreta što je direktan utjecaj na ruralni prostor kroz vizuru (nepregledna žuta polja). Za ovakvu povezanost važan faktor su i prirodno-geografski uvjeti jer nisu sve kulture pogodne za bilo koje podneblje, pa se stoga javlja i uvoz sirovina, koji je ipak većinski uvjetovan kupoprodajnim cijenama.<sup>9</sup> Sustav povezanosti poljoprivrednika i prehrambene industrije ima visoko složen odnos, koji se znatno manifestira u prostoru bilo ruralnom ili urbanom.

Prethodno opisanu povezanost valja razmotriti i na primjeru istraživane županije s vremenskim okvirom od sredine 20. stoljeća do danas. Prostor današnje Koprivničko-križevačke županije u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bio je podijeljen na tri općine (Koprivnica, Križevci i Đurđevac), a za našu temu tijekom tog razdoblja bitna je Koprivnica prije svega zbog smještaja današnje Podravke d. d. kao vodećeg industrijskog pogona prehrambene industrije.<sup>10</sup> Podravka d. d. osnovana je 1947. godine pod današnjim imenom i već u prvom desetljeću djelovanja utjecala je na razvoj prostora kroz smanjenje ruralnog stanovništva radi iskazivanja potrebe za radnom snagom, koja sa sela u značajnom broju iseljava u Koprivnicu.<sup>11</sup> Utjecaj na lokalnu poljoprivredu počeo je vrlo rano, a vrhunac je bio 1970-ih godina kada tadašnja SOUR<sup>12</sup> Podravka usmjerava poljoprivrednike na uzgoj goveda za potrebe mesnog kompleksa tvornice; na uzgoj žitarica i uljarica za potrebe mlinova, uljare i pivovare; na uzgoj voćarskih kultura za džemove i na proizvodnju izabranih ratarskih i stočarskih proizvoda.<sup>13</sup> Kopriv-

nica je ubrzo postala poznata po svojem agroindustrijskom kompleksu te se bilježio konstantan rast proizvodnje i počeli su se stvarati prepoznatljivi brendovi poput Vegete, Fanta, Eve, Podravka džemova i drugih.<sup>14</sup> U 1990-im godinama, povezanost lokalne poljoprivrede i industrije počela se smanjivati zbog ratom uzorkovanog smanjenja obrade tla te zbog početka otvaranja tržišta za poljoprivredne proizvode. Podravka d. d. počela je uvoziti jeftinije sirovine iz drugih područja Hrvatske i drugih država, prije svega zbog cijene, a i zbog nedostatne proizvodnje u novoosnovanoj Koprivničko-križevačkoj županiji.<sup>15</sup> Povezanost s poljoprivrednicima svela se na istraživanje tržišta i praćenje konkurencije, traženje ponuda od više potencijalnih partnera na globalnom tržištu i konačnog odlučivanja o suradnji (otkupu).<sup>16</sup> Ovakve promjene snažno su utjecale i na ruralni prostor gdje se smanjuje količina obrađenog poljoprivrednog zemljišta, ruralni prostor iseljava, a poljoprivrednici se odlučuju na suradnju s drugim dionicima prehrambene industrije bilo u Županiji ili izvan nje.

Na slici 1. može se vidjeti tipologija poljoprivrednog potencijala Županije temeljena na broju stanovnika, broju OPG-ova, ukupnoj raspoloživoj površini zemljišta u hektarima i na ukupno korištenom zemljištu u hektarima (oranice, vrtovi, livade i pašnjaci). Podaci se temelje na Popisu poljoprivrede iz 2003. godine jer noviji nisu dostupni. Iz karte se mogu očitati dominantni procesi u poljoprivredi Županije gdje je većina nizinskog prostora ispala najpogodnija za poljoprivrednu proizvod-

Muzej grada Koprivnice (ur. Franjo Horvatić), 1977., 5–29.

9 WOODS, Michael: *Ruralna geografija*, 65.

10 FELETAR, Dragutin: *Geografske osnove funkcionalnih odnosa prehrambene industrije i poljoprivrede (Na primjeru »Podravke« iz Koprivnice)*//Hrvatski geografski glasnik 51, 1, 1989., 57–73.

11 FELETAR, Dragutin: *Prilozi za povijest "Podravke" (monografija)*. Koprivnica: SOUR "Podravka", 1980.

12 Samoupravna organizacija udruženog rada.

13 GAŽI, Pavle; FELETAR, Dragutin; MATIĆ, Petar; VRBAN, Zvonko: *»Podravka« i Podravina*//Podravski zbornik 3, Koprivnica:

14 PAVLEK, Zvonimir: *Doživljajni i emocionalni aspekti najuspješnijih Podravkinih marki*. Podravski zbornik 40, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice (ur. Robert Čimin), 2014., 197–203.

15 Podravka.hr: *Razvoj Podravke po godinama*//Dostupno na: [https://www.podravka.hr/kompanija/o-podravki/povijest/povijest-podravke-po-godinama/#\\_year-1934](https://www.podravka.hr/kompanija/o-podravki/povijest/povijest-podravke-po-godinama/#_year-1934) (8. 5. 2022.)

16 Podravka d. d.: *Godišnje izvješće Podravke d. d. za 2020. godinu*//Dostupno na: [file:///Users/Downloads/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202020.%20godinu%20Podravka%20d.d.%20\(1\).pdf](file:///Users/Downloads/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202020.%20godinu%20Podravka%20d.d.%20(1).pdf) (9. 5. 2022.)

nju, a pogodni su i viški krajevi i to ponajprije za govedarstvo što se može povezati i s daljnjom suradnjom s Podravkom d. d., odnosno tvrtkom u njenom vlasništvu Danica-mesna industrija d. d.<sup>17</sup> U cijeloj Županiji se preko 60 % jedinica lokalne samouprave svrstava u tri povoljne kategorije za poljoprivredu, no puni potencijal je daleko od ostvarenog barem što se tiče suradnje s Podravkom d. d. Evidentno je kako se sve više malih poljoprivrednih proizvođača okreće manjim otkupljivačima, ali to je tema pogodna za nastavak istraživanja nakon ovoga rada.

### 3. Rezultati istraživanja i rasprava

Prikaz rezultata intervjua prikazan je usporedno navođenjem odgovora intervjuiranih osoba na pojedino pitanje. Prvo pitanje intervjua odnosilo se na kratko opisivanje poljoprivredne proizvodnje sugovornika.

Tako je prvi sugovornik bio K., 30 godina, koji svoju poljoprivrednu proizvodnju opisuje kao kombinaciju stočarstva i ratarstva, odnosno bavi se uzgojem Holstein pasmine krava i proizvodnjom mlijeka te se radi o OPG-u koji je pretežito komercijalno orijentiran.

Drugi sugovornik bio je V., 27 godina, koji ima miješano domaćinstvo, odnosno OPG je manjeg proizvodnog kapaciteta isključivo ratarskih kultura (kukuruz, pšenica i suncokret) jer je sugovornik stalno zaposlen u Podravki d. d. pa je i na taj način pružao bolji uvid u sam proces rada Podravke.

Treća sugovornica bila je A., 22 godine, isto tako članica miješanog domaćinstva, ali većeg proizvodnog kapaciteta ratarskih kultura (kukuruz, pšenica, uljana repica, suncokret i tikve) na ukupno 150 hektara poljoprivrednog zemljišta.

Četvrta sugovornica bila je B., 34 godine, nositeljica malog OPG-a s područja

Varaždinske županije (okolica Ludbrega), koja je uključena u intervju kako bi nam pružila uvid u širinu utjecaja Podravke i na okolne županije, a ne samo na Koprivničko-križevačku. Ona je 2020. godine za Podravku d. d. proizvodila krastavce sorte kornišon za kiseljenje, no ove godine nisu ostvarili suradnju jer su spriječeni zbog drugih obaveza i promjene radnog vremena na stalnom radnom mjestu.

Agroindustrijski kompleks Podravke d. d. čini najbitniji pokretački faktor razvoja Koprivnice s užom okolicom, što se kasnije onda širilo i na druge općine u županiji.<sup>18</sup> Također, autori smatraju da je visoka razvijenost kompleksa Podravke ubrzala suvremenu transformaciju u gospodarskoj i demografskoj strukturi Koprivnice i uže okolice. Suradnja između prehrambene industrije i poljoprivrednika i dalje postoji, no zbog trendova posljednjih desetljeća, sve je manje ljudi koji se bave poljoprivredom pa tu Podravka dolazi do problema te ne može podmiriti količine potrebnih poljoprivrednih proizvoda samo otkupom od poljoprivrednika iz Koprivničko-križevačke županije, nego ostvaruje suradnju s poljoprivrednicima iz okolnih županija te uvozi robu izvana.<sup>19</sup>

Kada podrobnije sagledamo situaciju u današnje vrijeme, a vezano uz odgovore na pitanje kako doživljavaju ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije, sugovornici se podjednako slažu kako se trendovi u ruralnim područjima i dalje kreću u negativnom smjeru:

*Nekad se živjelo samo od poljoprivrede, ali danas su se ljudi malo uljenili i preteško im se i prezamorno baviti poljoprivredom. Promenila se perspektiva posla, ali meni se čini moj posel u poljoprivredi sasvim okej, s obzirom na to koliko stignem delati jer sam stalno zaposlen. (V., 27)*

18 GAŽI, Pavle; FELETAR, Dragutin; MATIĆ, Petar; VRBAN, Zvonko: »Podravka« i Podravina. 28

19 FELETAR, Dragutin: Utjecaj industrije na promjene u agrarnoj proizvodnji i raspored kooperanata – na primjeru »Podravke« // Hrvatski geografski glasnik 43, 1, 1981., 109–124.

17 Podravka d. d.: Godišnje izvješće Podravke d. d. za 2020. godinu., 91.

Slično komentiraju i sljedeća dva sugovornika:

*Sela izgledaju tužno, nema nikakvog života, loša je cestovna infrastruktura u manjim naseljima. Zemlje često pripadaju ljudima koji su se nastavili baviti poljoprivredom i oni su pretvorili u veće OPG-ove koji sela koliko-toliko drže na životu. Oni poljoprivrednici koji imaju nekakve novce i kapital budu radili na tim zemljama i dalje služili i živjeli od toga, dok ostali se prebacuju na rad u Koprivnici. (A., 22)*

*Moglo bi i bolje jer realno ako se pogleda naša sela propadaju iz dana u dan pa to sve izgleda kao srednja žalost. Tu onda dolazi do velikih razlika u selima jer ili imaš velike OPG-ove koji vode kolo ili imaš stare ljude koji žive s par kokoši u dvorištu i u kućama koje izgledaju ko da ih bu vjetar srušil, dok su njihova djeca i unuki otišli živeti v gradove. (K., 30)*

Ipak, sugovornica iz Varaždinske županije više je optimistična kada gleda na ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije:

*Miješano je jako onih koji se bave poljoprivredom i onih koji se ne bave. Postoji veliki potencijal u ljudima i zemljama, samo da oni žele raditi na poljoprivredi. Time bi onda sam ruralni prostor postao življi. S druge pak strane, sam razvitak ruralnog prostora nemre se gledati po pojedincima koji imaju veće OPG-ove jer je zapravo istina da naša sela propadaju što se tiče poljoprivredne proizvodnje. Ako nemaš puno, malome poljoprivredniku se ne isplati baviti se time, te mladi ljudi ne žele imati poljoprivredu kao prvi ili jedini izvor prihoda. (B., 34)*

Današnja situacija koju su komentirali sugovornici potvrđuje zapažanja Dragutina Feletara koji je ustvrdio da ovaj tradicionalno poljoprivredni kraj nije dovoljno iskorišten te bi zapravo mogao proizvoditi veću količinu sirovina i hrane.<sup>20</sup> Podravka d. d. je i danas jedna od najvećih prehrambenih industrija u državi, ali i u široj regiji. Raznolik i kvalitetan asortiman proizvoda zahtijeva velik broj pogona, a time

i velik broj radnika, zbog čega je ova prehrambena industrija izvor zaposlenja velikog broja ljudi iz Koprivnice i njene okolice. »Razvojem jake prehrambene industrije dolazi do potrebe vertikalnog procesa integracije: od proizvodnje sirovina do finalnih prehrambenih proizvoda za tržište.«<sup>21</sup>

Na pitanje upućeno sugovornicima o tome što misle o prehrambenoj industriji Koprivničko-križevačke županije, dobiveni su zanimljivi odgovori pa tako jedan od sugovornika kaže:

*Pa dobro je, ali s obzirom da sam tam zaposleni, al' u samoj tvornici bi mogli povećati radnicima plaće, a ne da štede na krivim stvarima. (V., 27)*

Slično komentira i sljedeća sugovornica, no ona prvo pohvaljuje kvalitetu Podravkinih proizvoda:

*Podravka je odlična kaj se tiče proizvoda, ali sam proizvodni proces je loš, tj. male su plaće, a radnici puno rade u pogonima. Loš je raspored linije proizvodnje i loša je sama organizacija u pogonima. Ljudi koji tamo rade znaju kakva je stvarna situacija dok ljudima izvana to sve djeluje bajno i sjajno i kao da je Podravkašima lako. (A., 22)*

Sljedeći sugovornik imao je neutralno mišljenje što se tiče same Podravke kao prehrambene industrije, no komentira kako su imali bolje poslovanje s drugim otkupljivačima:

*Iskreno, i nemam neko mišljenje o prehrambenoj industriji u Županiji kad je Podravka jedina takva industrija tu. Nekad davnih dana vozili smo u Podravku na otkup naše ratarske kulture, al' smo prestali voziti zbog udaljenosti i kvalitetnijeg poslovanja kod drugih otkupljivača. Uzgajamo i kulture koje Podravka ne otkupljuje pa bi onda morali voziti k drugim otkupljivačima pa onda to nama ko OPG-u samo logistički komplicira stvari. (K., 30)*

Sugovornica iz Varaždinske županije ima pozitivniji stav o Podravki i tome kako ona utječe na poslovanje manjih OPG-ova

20 FELETAR, Dragutin: Utjecaj industrije na promjene u agrarnoj proizvodnji i raspored kooperanata – na primjeru »Podravke«, 109–124.

21 FELETAR, Dragutin: Geografske osnove funkcionalnih odnosa prehrambene industrije i poljoprivrede (Na primjeru »Podravke« iz Koprivnice), 62.

koji najčešće uzgajaju industrijsko povrće za koje sklope ugovore s Podravkom:

*Koprivničko-križevačka županija ima jako dobro razvijenu prehrambenu industriju i ona jako surađuje i s gospodarstvima s drugih županija, primjerice područje Ludbrega. Podravka na tom području otkupljuje krastavce, papriku, feferone, patlidžane i drugo povrće, čak i od ljudi koji nisu ugovorno vezani za otkup. Ipak, pružaju ljudima tu mogućnost da i bez ugovora za tu sezonu ti moreš dogovoriti otkup svog proizvodnog viška kod njih. Podravka je vašoj Županiji i još trima oko dodatni bonus i jako puno znači, posebno onima koji se isključivo bave poljoprivredom.* (B., 34)

Intervju je nastavljen sljedećim pitanjem: »Prodajete li svoje poljoprivredne proizvode prehrambeno industriji u Županiji? Ako da, koliko ste zadovoljni s otkupnom cijenom?« Odgovori daju naslutiti kako industrijski kompleks Podravka d. d. ima jaku konkurenciju što se tiče otkupa.

*Vozimo na otkup u Podravku samo onoliko koliko je dogovoreno ugovorom, s time da dio pšenice možemo tražiti da nam stave na polog i onda iz te pšenice naprave brašno koje nam daju. Ostale žitarice i uljarice vozimo u Toni d.o.o. jer nam je najbliže, oko jedan – jedan i pol km, i jer imamo puno robe, a premalo vozača koji bi se izmjenjivali za vožnju na otkup u Podravku. Prije kada smo imali manju proizvodnju smo onda sve vozili u Podravku.* (A., 22)

Sljedeći sugovornik također spominje druge otkupljivače:

*Ne vozimo u Podravku već duže vrijeme otkak su se pojavili novi otkupljivači koji su nam zapravo puno bliže, kak je to Mlinoprom d.o.o. i Toni d.o.o.. Mi sad već neko vrijeme vozimo u Toni d.o.o., a oni onda znaju preprodati tu robu Podravki i tim varaju sustav jer poljoprivrednicima otkupe po nižoj cijeni pa Podravki prodaju po višoj da ipak ostvare nekakvu zaradu.* (V., 27)

Jedan od sugovornika napominje kako je važno da Podravka kao otkupljivač bude u kontaktu s poljoprivrednicima oko cijene određivanja otkupa:

*Ne, ne vozimo već neko vrijeme u Podravku, ali smo prije prodavali Podravki i bila*

*je ok cijena koliko se sjećam, s obzirom da si ne možemo sami odrediti cijenu. Da smo si sami određivali cijenu s obzirom na utrošen reproduktivni materijal i prinose, cijena bi bila veća, a time i veće zadovoljstvo poljoprivrednika. Time poljoprivrednici ne bi imali gubitke ako bi na primjer bila sušna godina ili nekaj takvog.* (K., 30)

U konačnici, sugovornica koja je uzgajala krastavce odgovorila je sljedeće:

*Da, znači uzgajali smo krastavce 2020. godine, s time da je bitno ovdje naglasiti kak Podravka otkupljuje povrće samo od službeno prijavljenih OPG-ova, a ne od privatnih osoba. Prema tome, samo poslovanje odvija se isključivo preko OPG-ova, a ne preko fizičkih osoba, iako OPG-ovi stoje na fizičke osobe. Mi smo bili zadovoljni otkupnim cijenama onda, mislim da je extra klasa krastavci bila 7 kuna za kilogram, za prvu klasu 5,60, druga je bila 3,70 i treća klasa 1,40 kuna. Dok se malo pogleda ta proizvodnja i ovisno o sezoni, cjenovno najisplativija je ekstra i prva klasa, dok količinski su isplativiji druga i treća.* (B., 34)

Na kraju razgovora ispitanici su upitani jesu li spremni prilagoditi svoju poljoprivrednu proizvodnju potrebama i zahtjevima prehrambene industrije uz adekvatnu cijenu otkupa, na što su svi sugovornici bez okolišanja odgovorili potvrdno, uz neke popratne komentare kako bi to bilo izvedivo:

*Ako bi se to odnosilo na žitarice onda da, ali ne sviđa mi se ovo uzgajanje povrća, jer moraš jako puno ulagati u promjenu, odnosno kupnju mehanizacije, jer ako si se dosad bavio proizvodnjom žitarica za industrijsko povrće možeš iskoristiti samo plug i traktor dok svu posebnu mehanizaciju moraš kupovati pa je to onda veliki trošak.* (V., 27)

Sljedeće dvije sugovornice kažu:

*Primjerice ako bi oni zahtijevali da im se dovozi kukuruz s manjom vlagom i da se onda radi toga mora doma izgraditi sušara, cjenovna razlika između mokrog i suhog kuku ruza morala bi onda biti minimalno 50 lipa razlike kak bi se to isplatilo jer za 20 lipa cjenovne razlike se ne isplati.* (A., 22)

*Podravka ima jako dobro poslovanje, bar kaj znam iz dosadašnjeg iskustva, kaj osobnog,*

kaj od suseda i prijatelja koji su isto v ludbrešk-  
kom kraju proizvodili povrće. Kod nas sve to  
ide prek poljoprivredne zadruge »Ludbreški  
kraj« koja surađuje s Podravkom pa ti oni ras-  
podjele repromaterijale za kulturu za koju si  
se opredijelio i dobivaš još pravo na besplatno  
savjetovanje od Podravkinih stručnjaka. Isto  
tak znam da su prošle godine (2021.) već po-  
digli cijenu krastavaca po kilogramu, što nar-  
avno ovisi o uvjetima proizvodnje. Prema  
tome, možda se naredne godine opet odlučimo  
za proizvodnju, ali treba imati na umu da su  
krastavci kultura koja jako ovisi o atmosfe-  
rskim prilikama. (B., 34)

Poduzeće Podravka d. d. održava od-  
nose sa svojim poljoprivrednim suradni-  
cima putem različitih modela poslovanja,  
od kojih je najčešći taj da se poljoprivred-  
nicima avansira proizvodnja na način da  
se izdaje avans u određenom novčanom  
obliku ili uz određenu količinu stočne  
hrane ili se izdaju repromaterijali (sjeme,  
pesticidi, umjetna gnojiva...), a za uzvrat  
se traži adekvatna vrijednost određenih  
ratarskih kultura ili stoke.<sup>22</sup> Izdavanje re-  
promaterijala kontrolirano je od samog po-  
duzeća jer Podravkini stručnjaci u svojim  
laboratorijima križanjem različitih sorti  
proizvode idealno sjeme za proizvodnju  
kultura po njihovim standardima, kako bi  
se omogućila 98 postotna klijavost kultura  
otpornijih na bolesti i atmosferske prilike,  
a koje daju dobre prihode.<sup>23</sup> Ovakvu vrstu  
poslovanja navelo je dvoje sugovornika,  
što je dokaz da se ova praksa dalje nastavl-  
ja i pokazala se kao uspješna.

Prehrambena industrija Kopriv-  
ničko-križevačke županije osigurava da  
se poljoprivredni proizvodi prerađuju na  
domaćem tržištu pa time potiče razvoj po-  
ljoprivrede i širenje drugih djelatnosti.<sup>24</sup> To

se postiglo prvenstveno modernizacijom  
mehanizacije, boljom organizacijom poslo-  
vanja i drugim elementima unapređenja  
proizvodnje, koji su doveli da toga da ono  
stanovništvo koje se nastavilo baviti poljo-  
privredom, ima dobru suradnju s prehran-  
benom industrijom i ostalim otkupljiva-  
čima ratarskih kultura u Županiji, što su  
potvrdili i sugovornici u intervjuu. Opa-  
žamo da je jači utjecaj prerađivačke indu-  
strije na proizvođače u neposrednoj blizini,  
primjerice na području Grada Koprivnice,  
Općine Koprivnički Bregi i Općine Kopriv-  
nički Ivanec.<sup>25</sup>

Iako je poduzeće Podravka d. d. odu-  
vijek bilo okosnica razvoja Koprivnice  
i njene okolice, negativni demografski  
trendovi te promjena socijalne strukture  
stanovništva u ruralnom prostoru Ko-  
privničko-križevačke županije bili su nei-  
zbježni. Ruralna naselja u neposrednoj bli-  
zini Koprivnice gubila su poljoprivredna  
gospodarstva još od kraja 20. stoljeća jer se  
stanovništvo bliže gradu zapošljavalo u in-  
dustriji te je bio izrazito izražen proces de-  
agrarizacije.<sup>26</sup> Sugovornici iz intervjua su  
nam potvrdili da je i danas taj proces izra-  
žen jer se mali broj ljudi primarno bavi po-  
ljoprivredom, a većina seoskog radno spo-  
sobnog stanovništva zaposleno je najčešće  
na području jednog od gradova. Zbog toga  
nastaje sve veći jaz između poljoprivred-  
nog i nepoljoprivrednog stanovništva, jer  
se mijenja struktura ruralnih naselja gdje  
sve više stanovništva živi gradskim nači-  
nom života, dok oni koji se bave poljopri-  
vredom dalje proširuju svoje kapacitete i  
povećavaju svoje ekonomsku veličinu ili  
imaju miješano domaćinstvo gdje poljo-  
privreda predstavlja dodatni izvor zarade,  
zbog čega dolazi do različite distribucije  
dohotka.<sup>27</sup>

22 FELETAR, Dragutin: *Utjecaj industrije na promjene u agrarnoj proizvodnji i raspored kooperanata – na primjeru »Podravke«*, 118.

23 RANILOVIĆ, Jasmina: *Razvoj ideje za Centar kompetencija inovativnih prehrambenih proizvoda u Koprivnici.* // Podravski zbornik 43 (ur. Robert Čimin, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017., 7–14.

24 HADELAN, Lari; ZRAKIĆ, Magdalena; MATIĆ, Anja: *Višekriterijska ocjena najvećih tvrtki prehrambene industrije u Hrvatskoj*, 1–7.

25 FELETAR, Dragutin: *Utjecaj industrije na promjene u agrarnoj proizvodnji i raspored kooperanata – na primjeru »Podravke«*, 123.

26 FELETAR, Dragutin: *Geografske osnove funkcionalnih odnosa prehrambene industrije i poljoprivrede (Na primjeru »Podravke« iz Koprivnice)*, 71.

27 GAŽI, Pavle; FELETAR, Dragutin; MATIĆ, Petar; VRBAN, Zvonko: »Podravka« i Podravina, 27.



Zbog manjeg broja poljoprivrednog stanovništva u Županiji, Podravka d. d. mora dopreмати sirovine i surađivati s OPG-ovima iz okolnih županija. Navodi se i kako trenutno nema velikog angažmana za motiviranje domaćih proizvođača da povećaju kapacitet svoje proizvodnje.<sup>28</sup> Isto tako, opće mjere poljoprivredne politike koje održavaju zemljište u proizvodnji su vjerojatno neučinkovite i neučinkovite je način kojim se nastoje suzbiti negativne posljedice napuštanja poljoprivrede.<sup>29</sup> Kada bi se omogućilo bolje rukovođenje zemljištem, odnosno da se omogućiti lakši postupak provođenja komasacije zemljišta i da se osmisli plan korištenja državnih parcela za potrebe prehrambene industrije Županije (kad već ionako ta poduzeća opskrbljuju poljoprivrednike repromaterijalom), time bi se smanjila potreba uvoza sirovina iz europskih država i okolnih županija, a povećala poljoprivredna proizvodnja u Koprivničko-križevačkoj županiji.

Prema tome, kada se osvrnemo na hipoteze iz uvodnog dijela, možemo zaključiti da je prva hipoteza djelomično potvrđena. Povezanost poljoprivrednika i prehrambene industrije u 20. stoljeću možda je donosila povećanja u obradivim površinama i povećanju poljoprivredne proizvodnje, no već se 1970-ih i 1980-ih zamjećuje pad broja agrarnog stanovništva, odnosno s vremenom dolazi do okrupnjavanja proizvodnje što je u isto vrijeme pozitivno i negativno budući da sve manji broj ljudi ima kontrolu nad sve većim poljoprivrednim površinama.<sup>30</sup> Prema riječima sugovornika iz intervjua ne postoji snažan utjecaj povezanosti s prehrambenom industrijom na povećanje poljoprivredne proizvodnje. Isto tako, navode se i druga poduzeća, osim Podravke d. d., koja koje nude isključivo usluge otkupa ratarskih kultura,

koje se zatim preprodaju Podravki d. d. ili se izvoze u europske zemlje što možda ima veću manifestaciju u povećanju obradivih poljoprivrednih površina i povećanju potrošnje od izravne veze s prehrambenom industrijom. Za detaljnije potvrđivanje ili opovrgavanje ove hipoteze nedostaju određeni statistički podaci do kojih se nažalost nije moglo doći u vrijeme izrade teksta.<sup>31</sup>

Za razliku od prve, druga hipoteza je uglavnom potvrđena. U više je radova navedeno kako prehrambena industrija zaista uvjetuje odabir poljodjelskih i stočarskih sorti za uzgoj u ruralnom prostoru, pa tako to radi i Podravka d. d. u Koprivničko-križevačkoj županiji. Na svojim službenim stranicama otkupa poljoprivrednih proizvoda Podravka d. d. navodi koje sorte dolaze u obzir prilikom otkupa.<sup>32</sup> Nadalje, sama prehrambena industrija nerijetko izdaje i svoje modificirano sjemenje i biljne sadnice za poljodjelske kulture što su potvrdili i sugovornici. Isto tako, od stočarskih sorti, konkretnije goveda, preporuka je industrije uzgoj pasmine Simmental, koja je mesna pasmina goveda, a isto tako i najzastupljenija u Koprivničko-križevačkoj županiji zbog podneblja.

#### 4. Zaključak

Ruralni prostor Koprivničko-križevačke županije doživio je značajne promjene od 1950-ih do danas, od nekad potpuno agrarno orijentiranog prostora postao je sinonim za prehrambenu industriju kroz razvoj Podravke d. d. Gotovo da nema hrvatskog kućanstva koje nema neki Podravkin proizvod, odnosno proizvod nastao u Koprivničko-križevačkoj županiji. Trenutno aktualna europska po-

28 FRANIĆ, Ramona; JURISIĆ, Žaklina; GELO, Ružica: *Food production and rural development – Croatian perspective within the European context.* // *Agroeconomia Croatica* 4, 1, 2014., 16–24.

29 Isto.

30 GAŽI, Pavle; FELETAR, Dragutin; MATIĆ, Petar; VRBAN, Zvonko: »Podravka« i Podravina., 26.

31 Tjedan dana (od 19. do 24. 4. 2022.) autori su pokušavali stupiti u kontakt s Podravkinim odjelom Otkupa poljoprivrednih proizvoda, no nije zaprimljena nikakva povratna informacija usprkos nekoliko poslanih mailova i upućenih telefonskih poziva.

32 Podravka.hr: *Nudimo suradnju i otkup povrća iz vaših vrtova i polja.* // Dostupno na: <https://www.podravka.hr/domaca-polja/> (10. 5. 2022.)

litika vođena krilaticom »od polja do stola« godinama je bila vodilja proizvodnje u pogonima Podravke d. d. gdje su dolazili na preradu lokalni poljoprivredni proizvodi i dalje se plasirali na tržište. Nažalost, poljoprivredna proizvodnja Źupanije smanjivala se iz godine u godinu, a prehrambena industrija se širila i taj obrnuto proporcionalni odnos rezultirao je uvozom sirovina i prodajom lokalnih agrarnih proizvoda puno manjim prehrambenim proizvođačima, koji su postali posrednici između Podravke d. d. i poljoprivrednika. Očekivano povećanje u obradivim površinama i poljoprivrednoj proizvodnji pod utjecajem prehrambene industrije Źupanije nije u potpunosti potvrđeno niti opovrgnuto zbog nedostatka određenih statističkih podataka, odnosno relativno malog broja sudionika intervjuja. Ipak, potvrđeno je kako prehrambena industrija uvjetuje odabir poljodjelskih i stočarskih sorti za uzgoj u ruralnom prostoru Koprivničko-križevačke Źupanije kroz odgovore ispitanika i kroz iščitavanje literature te godišnjih Podravkinih izvješća.

Krajnji zaključak je da je u prošlosti ruralni prostor Koprivničko-križevačke Źupanije imao snažne veze s prehrambenom industrijom, koje su i danas u određenoj mjeri postojane, no zbog sveopće deagrarizacije i deruralizacije poljoprivredna se proizvodnja sve više smanjuje, a prehrambena industrija sve više uvozi sirovina izvan Źupanije, pa čak i izvan državnih granica. Ostaje, ipak, pozitivan dojam kroz izuzetno kvalitetne prehrambene proizvode razvijene u sklopu Podravke d. d., ali i ostalih prehrambenih kompanija Źupanije.

## Summary

### The impact of the connection between farmers and the food industry on the rural area of Koprivnica-Križevci County

Koprivnica-Križevci County is located in the north-eastern part of central Croatia and is widely known for its food industry. The connection between the farmers and the food industry is one of the crucial links in the food chain and has a large presence in the region through the cultivation of agricultural land. The aim of this paper is to present the impact that this precise connection has on the rural area of the mentioned County. For this purpose, four interviews were conducted with the owners of family farms, who were direct suppliers of agricultural products for the food industry. The research confirmed that the food industry conditions the selection of plants for cultivation and livestock for breeding in the rural area of the County. However, it was neither fully confirmed nor denied that the connection between the farmers and the food industry has a positive impact through the increase in arable land and agricultural production.

## Literatura i izvori

- BUTURAC, Goran; VIZEK, Maruška: *Izvoz prehrambene industrije i učinci na gospodarstvo: slučaj Hrvatske.*//Ekonomski pregled 66, 3, 2015., 203–230.
- DOPICO, Alex: *What is the relationship between agriculture and industry?.*//Dostupno na: <https://janetpanic.com/what-is-the-relationship-between-agriculture-and-industry/> (6. 5. 2022.)
- Državni zavod za statistiku: *Popis poljoprivrede 2003., Poljoprivredna kućanstva prema ukupno raspoloživom zemljištu, površina ukupno raspoloživoga zemljišta, korištenoga poljoprivrednog zemljišta, ostalog zemljišta i broj parcela korištenoga poljoprivrednog zemljišta.*//Dostupno na: [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/Agriculture2003/htm/H01\\_01\\_01\\_zup.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/Agriculture2003/htm/H01_01_01_zup.html) (28. 5. 2022.)
- Državni zavod za statistiku: *Popis poljoprivrede 2003., Površina korištenoga poljoprivrednog i ostalog zemljišta po kategorijama.*//Dostupno na: <https://>

- [www.dzs.hr/hrv/censuses/agriculture2003/htm/H01\\_01\\_02\\_zup.html](http://www.dzs.hr/hrv/censuses/agriculture2003/htm/H01_01_02_zup.html) (28. 5. 2022.)
- Državni zavod za statistiku: *Popis stanovništva po jedinicama lokalne samouprave*.//Dostupno na: [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_03/h01\\_01\\_03\\_zup06.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/h01_01_03_zup06.html) (28. 5. 2022.)
  - FELETAR, Dragutin: *Prilozi za povijest "Podravke" (monografija)*. Koprivnica: SOUR "Podravka", 1980.
  - FELETAR, Dragutin: *Utjecaj industrije na promjene u agrarnoj proizvodnji i raspored kooperanata – na primjeru »Podravke«*.//Hrvatski geografski glasnik 43, 1, 1981., 109–124.
  - FELETAR, Dragutin: *Geografske osnove funkcionalnih odnosa prehrambene industrije i poljoprivrede (Na primjeru »Podravke« iz Koprivnice)*.//Hrvatski geografski glasnik 51, 1, 1989., 57–73.
  - FRANIĆ, Ramona; JURIŠIĆ Žaklina; GELO Ružica: *Food production and rural development – Croatian perspective within the European context*.//Agroecnomia Croatica 4, 1, 2014., 16–24.
  - GAŽI, Pavle; FELETAR, Dragutin; MATIĆ, Petar; VRBAN, Zvonko: *»Podravka« i Podravina*.//Podravski zbornik 3 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1977., 5–29.
  - HADELAN, Lari; ZRAKIĆ, Magdalena; Anja MATIĆ: *Višekriterijska ocjena najvećih tvrtki prehrambene industrije u Hrvatskoj*.//Agroecnomia Croatica 4, 1, 2014., 1–7.
  - MATIJEVIĆ, Denis: *Povezivanje u vertikalnom lancu vrijednosti*.//Dostupno na: <https://smarter.hr/povezivanje-u-vertikalnom-lancu-vrijednosti/> (2. 5. 2022.)
  - PAVLEK, Zvonimir: *Doživljajni i emocionalni aspekti najuspješnijih Podravkinih marki*. Podravski zbornik 40 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2014., 197–203.
  - Podravka d. d.: *Godišnje izvješće Podravke d. d. za 2020. godinu*.//Dostupno na: [file:///Users/Downloads/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202020.%20godinu%20Podravka%20d.%20d.%20\(1\).pdf](file:///Users/Downloads/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202020.%20godinu%20Podravka%20d.%20d.%20(1).pdf) (9. 5. 2022.)
  - Podravka.hr: *Razvoj Podravke po godinama*.//Dostupno na: [https://www.podravka.hr/kompanija/o-podravki/povijest/povijest-podravke-po-godinama/#\\_year-1934](https://www.podravka.hr/kompanija/o-podravki/povijest/povijest-podravke-po-godinama/#_year-1934) (8. 5. 2022.)
  - Podravka.hr: *Nudimo suradnju i otkup povrća iz vaših vrtova i polja*.//Dostupno na: <https://www.podravka.hr/domaca-polja/> (10. 5. 2022.)
  - PORA: *Plan razvoja Koprivničko-križevačke županije za razdoblje 2021. do 2027. godine*.//Dostupno na: <https://pora.com.hr/wp-content/uploads/2022/03/PLAN-RAZVOJA-KKZ-ZA-RAZ-DOBLJE-2021-2027.-6.pdf> (29. 5. 2022.)
  - RANILOVIĆ, Jasmina: *Razvoj ideje za Centar kompetencija inovativnih prehrambenih proizvoda u Koprivnici*.//Podravski zbornik 43 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2017., 7–14.
  - WOODS, Michael: *Ruralna geografija*, Zagreb: Agromski fakultet, 2005.